

Ειρήνη Γαρούφη

**MARTIN HEIDEGGER:
ΑΠΟ ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ**

(Ανάμεσα σε έναν Ιάπωνα και έναν Ερωτώντα)

Η συνομιλία εκτυλίσσεται ανάμεσα στον Ιάπωνα Tomio Tezuka και στον Heidegger. Ο Tomio Tezuka ήταν γερμανιστής, τακτικός καθηγητής στο κρατικό πανεπιστήμιο του Tokyo. Εκτός από τον Heidegger έχει μεταφράσει έργα των Goethe, Holderlin, Kleist, Rilke κ.α. (Γεμενετζής, 1991, σελ. 256).

Όπως σχολιάζει ο Γεμενετζής, εδώ γινόμαστε μάρτυρες μίας συνομιλίας που αφορά στη γλώσσα και που συγχρόνως καθίσταται δυνατή χάριν της γλώσσας. Η συνομιλία λοιπόν συνίσταται στο συμβάν της γλώσσας. Μαθαίνουμε λοιπόν ήδη ότι η γλώσσα είναι ο καίριος χαρακτήρας της ανθρώπινης παρουσίας και, όπως γράφει ο Holderlin, ο ίδιος ο άνθρωπος είναι «συνομιλία». Ο Levi-Strauss είπε: « αυτός που αναφωνεί τη λέξη άνθρωπος αναφωνεί τη λέξη γλώσσα» (Gordon, 1999, σελ. 65).

Όπως χαρακτηριστικά τονίζει και ο Γεμενετζής για να μπορέσουμε να παρακολουθήσουμε αυτό το διάλογο θα ήταν ωφέλιμο να προσέξουμε πως εδώ η έννοια της γλώσσας δεν μπορεί να βασιστεί στη δυτική-μεταφυσική ιδιότητα που της προσδίδουμε. Δηλαδή η γλώσσα δεν εννοείται ως το εργαλείο του λόγου που κατέχει ο άνθρωπος. Εν αντιθέσει για να προσεγγίσουμε όσο το δυνατόν την ουσία του διαλόγου πρέπει να εννοήσουμε τον άνθρωπο ως «ιδίωμα» της γλώσσας (Γεμενετζής, 1991, σελ. 110). Με άλλα λόγια δεν κατέχουμε τη γλώσσα αλλά η γλώσσα κατέχει εμάς και όπως λέει ο Charles Taylor: « είμαι άνθρωπος και παραμένω ως άνθρωπος μόνο εφόσον είμαι συνομιλητής» (Gordon, 1999, σελ. 65).

Πριν καν ξεκινήσει ο διάλογος προσέχουμε ότι από τη μία έχουμε τον ένα συνομιλητή που μας δίνεται με την ιδιότητα της καταγωγής του «Ιάπωνας». Από την άλλη ο Heidegger δεν μας δίνεται ως ένας Γερμανός φιλόσοφος αλλά αντίθετα ως ο «Ερωτών», δηλαδή αυτός του οποίου η ταυτότητα ορίζεται μέσα από το «ερώτημα». Στο πλαίσιο του διαλόγου με τον Ιάπωνα ο Heidegger δεν θέτει ερωτήσεις υπο μορφήν εξέτασης αλλά διακατέχεται ο ίδιος από μια διάθεση εξερεύνησης όπου το ερώτημα για την ουσίωση της γλώσσας τον καθιστά ανοιχτό να εξερευνήσει και να διαλογιστεί μαζί με το συνομιλητή του πάνω στο θέμα. Αυτή όμως δεν είναι και η στάση (ή θα έπρεπε να είναι η στάση) του ψυχοθεραπευτή; Όπως τονίζει και ο Γεμενετζής ο ψυχοθεραπευτής

ως ο Ερωτών δεν δίνει απαντήσεις και δεν ερμηνεύει, αλλά πρωτίστως δια-κατέχεται μαζί με τον θεραπευόμενο απο το ίδιο το ερωτηματικό. Απο αυτό που είναι υπό συζήτηση και που καθιστά αυτή τη συζήτηση αναγκαία. Κατά τη γνώμη μου εδώ βρίσκονται σε αντιδιαστολή τέτοιες προσεγγίσεις όπως η γνωστική-συμπεριφορική, οι οποίες, ενώ μπορεί να ωφελούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, τείνουν να κλείνουν ερωτήματα, να προβαίνουν στη βεβιασμένη ή επιφανειακή λύση ενός προβλήματος. Συνεπώς ο θεραπευόμενος μπορεί να βρίσκει παροδική ανακούφιση απο το προβλημά του, λ.χ. κρίσεις πανικού, αγοραφοβία κ.α. όμως δε του δίνεται η ευκαιρία να έρθει σε επαφή με την ουσίωση της υπαρξής του ως ας πούμε αγοραφοβικής, καταθλιπτικής κ.ο.κ.

Εδώ μου έρχεται στο μυαλό μία θεραπευόμενη μου απο το Λονδίνο. Η Iesha, ήρθε στη πρώτη μας συνάντηση και μου συστήθηκε ως εξής: « Γεια σας, είμαι η Iesha και έχω αγοραφοβία. Με έστειλαν εδώ απο το νοσοκομείο και μου είπαν οτι η γνωστική-συμπεριφορική θεραπεία είναι αυτό που θα μου λύσει το πρόβλημα». Η θεραπεία μαζί της διήρκεισε ένα χρόνο περίπου και η όποια προσπάθεια για μια γνωστική-συμπεριφορική προσέγγιση απέβη άκαρπη. Η Iesha είχε γατζωθεί στις οδηγίες που της είχαν δοθεί απο το νοσοκομείο όπως ο ναυαγός κρατιέται πάση θυσία απο το σωσίβιο καταμεσής του πελάγους. Στη πορεία της θεραπείας διέκρινα μια όλο και πιο έντονη αντίσταση εκ μέρους της σχετικά με τη διεκπεραίωση των ασκήσεων. Όπως τόνιζε η ίδια, απο τα μέσα της θεραπείας και μετά κυρίως, ήθελε να καταλάβει γιατί αισθανόταν τόση αγωνία όταν βρισκόταν με κόσμο. Προσωπικά δε πιστεύω στη συγκεκριμένη προσέγγιση και ίσως για αυτό να μη μπόρεσα να τη χρησιμοποιήσω επιτυχώς σε αυτή την περίπτωση. Εγκαταλείποντας τις ασκήσεις και την αυστηρή δομή της προσέγγισης αυτής δημιουργήθηκε ίσως η αίσθηση του χώρου περισσότερο για τη θεραπευόμενη η οποία πλέον χρησιμοποιούσε το χρόνο μαζί μου για να εκφράσει το πως βίωνε τη περιορισμένη συν-ύπαρξή της με τους άλλους. Χωρίς να ψάχνουμε για απαντήσεις και γρήγορες λύσεις, αφήνοντας ανοιχτό το ερώτημα για το πώς και το τί οδηγηθήκαμε με τη θεραπευόμενη σε μια βαθύτερη κατανόηση της στάσης της και η ίδια σε μια επιθυμία πλέον για αλλαγή.

Ο θεραπευτής όντας ανοιχτός ως προς το ερώτημα που έχει φέρει τον θεραπευόμενο μέχρι το κατώφλι του, βοηθάει τον δεύτερο να συνομιλήσει με τη γλώσσα. Η νόηση του θεραπευόμενου γεννάται μέσα απο τη πορεία που διαγράφει η γλώσσα του. Μια άλλη θεραπευόμενη μου στο Λονδίνο ήταν πραγματικά μία φιλόσοφος. Χωρίς αυτό να σημαίνει οτι αποστασιοποιούνταν απο τα συναισθήματα και τα βιώματά της, μιλώντας μια ξύλινη γλώσσα. Μέσα απο την εξιστόριση των βιωμάτων της τα ίδια της τα λόγια έριχναν φώς πάνω στα νήματα που συνέδεαν την εκάστοτε στάση της στα πράγματα με τα ίδια της τα

βιώματα. Για παράδειγμα, κάποια στιγμή ενώ μιλούσε για το πρόσφατο, τότε, τέλος μίας ερωτικής της σχέσης και προσπαθούσε να κατανοήσει το ρόλο της ενόσω ήταν μέσα στη σχέση, διαπίστωσε η ίδια πως όταν ανέλυε τη συμπεριφορά της στη θεραπεία στα πλαίσια αυτής της σχέσης χρησιμοποιούσε τα ίδια λόγια με τις περιπτώσεις όπου, μίλαγε και περιέγραφε την καταθλιπτική μητέρα της. Αυτό την έφερε σε μία πιο άμεση επαφή με εκείνο το κομμάτι του εαυτού της που είχε ταυτιστεί με τη κατάθλιψη της μάνας και ενώ η ίδια δεν ήταν κλινικά τουλάχιστον καταθλιπτική, η στάση και διάθεση με την οποία βίωνε τις προσωπικές της σχέσεις φάνηκε τελικά να καλύπτεται από ένα πέπλο μελαγχολίας. Ένα πέπλο που φάνηκε να το έχει δανειστεί από τη μητέρα της παρά να το έχει υφάνει μόνη της.

Πριν ξεκινήσουμε με το διάλογο καθ' εαυτό είναι σημαντικό να γνωριστούμε με τον Κόμητα Kuki. Ο Κόμητας Shuzo Kuki σπούδασε πολλά χρόνια δίπλα στον Heidegger. Στην Ιαπωνία εργάστηκε ως καθηγητής φιλοσοφίας στο Kyoto και ήταν αυτός που έκανε τον Heidegger γνωστό στους Ιάπωνες. Οι δύο συνομιλητές έχουν ως κοινή βάση τη γνωριμία τους με τον κόμητα και σε πολλές περιπτώσεις μέσα στο διάλογο επανέρχονται σε αυτόν.

I: Αργότερα, μετά την επιστροφή του από την Ευρώπη, ο κόμης έκανε παραδόσεις επάνω στην αισθητική της ιαπωνικής τέχνης και ποίησης. Αυτές εκδόθηκαν σε βιβλίο. Σε τούτο επιχειρεί μια θεώρηση της ουσίωσης της ιαπωνικής τέχνης με τη βοήθεια της ευρωπαϊκής αισθητικής.

E: Μπορούμε όμως για ένα τέτοιο πρόγραμμα να στραφούμε στην αισθητική;

I: Γιατί όχι;

E: Το όνομα, και εκείνο που αυτό ονομάζει, προέρχονται από την ευρωπαϊκή νόηση, από τη φιλοσοφία. Γι' αυτό η αισθητική θεώρηση πρέπει να παραμένει κατά βάση ξένη στην απωσιατική νόηση.

I: Βέβαια έχετε δίκιο. Όμως εμείς οι Ιάπωνες πρέπει να επικαλούμαστε την βοήθεια της αισθητικής.

E: Προς τί;

I: Μας εφοδιάζει με τις απαραίτητες έννοιες για να συλλάβουμε αυτό που μας αφορά ως τέχνη και ποίηση.

E: Χρειάζεσθε έννοιες;

I: Ενδεχομένως ναι. Διότι από τη γνωριμία με την ευρωπαϊκή νόηση και μετά έρχεται στο φώς μία ανεπάρκεια της γλώσσας μας.

Αυτό που ακούμε εδώ είναι ότι η απωσιατική γλώσσα στη συνάντησή της με την ευρωπαϊκή νόηση υπόκεινται στην απώλεια του ιδιαίτερου του χαρακτήρα της. Χάνοντας λοιπόν την ιδιαιτερότητά της κρίνεται τελικά ανεπαρκής. Κατά τη γνώμη μου η έκφραση «ορίζουσα δύναμη» αποτελεί το κλειδί αν θέλουμε να κατανοήσουμε τον κίνδυνο

που ελλοχεύει στη συνάντηση των δύο γλωσσών. Μαθαίνουμε απο τον ίδιο τον Ιάπωνα λίγο παρακάτω στη συνομιλία ότι η παρουσία των Ιαπώνων (και συνεπώς και η γλώσσα τους) κρίνεται ως κάτι το «ακαθόριστο και συγκεχυμένο», εξού και μιλάει εδώ για μία έλλειψη της ορίζουσας δύναμης που θεωρεί αναγκαία αν πρόκειται οι Ιάπωνες να κατανοήσουν την ιαπωνική τέχνη μέσα απο την ευρωπαϊκή αισθητική. Η ορίζουσα δύναμη μιας γλώσσας συνίστανται στον «εννοιολογικό πλούτο» αυτής της γλώσσας. Η ευρωπαϊκή γλώσσα της φιλοσοφίας και της επιστήμης διακατέχεται απο λέξεις που εξηγούν, που ορίζουν, που ονομάζουν ακόμα και αυτό που απο τη φύση του είναι ακαθόριστο ή και συγκεχυμένο. Μιλάμε εδώ λοιπόν για τη γλώσσα της μεταφυσικής. Λέει ο Γεμενετζής: « Η κυριαρχία των εννοιών φέρνει μαζί της και την ψυχολογία, και την συνεπακόλουθη ψυχολογικοποίηση του ανθρώπου και των προβλημάτων του».

Ας κάνουμε έναν παραλληλισμό εδώ με τη ψυχοθεραπεία. Μαθαίνουμε ότι η ουσία της Ιαπωνικής παρουσίας και γλώσσας μπορεί να χαρακτηριστεί ως κάτι το ακαθόριστο και συγκεχυμένο μέσα απο μια καρτεσιανή αντίληψη. Και ότι η ευρωπαϊκή νόηση έρχεται να ντύσει με έννοιες και να καθορίσει αυτή την ουσία. Ας παραστήσουμε στη θέση του Ιάπωνα τον θεραπευόμενο. Έρχεται στη θεραπεία με όλο του το «είναι», με όλο το πλούτο αυτού του συγκεχυμένου και ακαθόριστου που καθιστά την ουσίωσή του ως άνθρωπο. Και το ερώτημα είναι τι γίνεται όταν ο θεραπευτής έρχεται απο την άλλη πλευρά οχυρομένος με λέξεις και όρους όπως σύνδρομο, νεύρωση, άμυνα, αποφυγή, άρνηση, προβολή κ.ο.κ. Υπάρχει ο κίνδυνος ο αναλυτής να προσπαθήσει να εξηγήσει, να βάλει σε μια τάξη το ακαθόριστο που του φέρνει σα δώρο ο αναλυόμενος ντύνοντάς το με όρους τεχνικούς και ψυχολογικούς. Εδώ ο κίνδυνος, όπως και για τον Ιάπωνα, εκτυλίσσεται σε δύο επίπεδα. Πρώτον, ως θεραπευτές κινδυνεύουμε να χαρακτηρίσουμε τον θεραπευόμενο ως στερούμενο έκφρασης, λόγου, λέξεων. Στα πλαίσια της δυτικής μας νόησης και της μεταφυσικής μας γλώσσας περιμένουμε απο τον συνομιλιτή μας να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει λέξεις για να εξηγήσει τι του συμβαίνει. Τι γίνεται όμως όταν η γλώσσα του θεραπευόμενου δεν είναι μια γλώσσα εννοιών αλλά για παράδειγμα συναισθημάτων; Τι γίνεται αν βιώνει σωματικά, αισθαντικά και όχι λεκτικά αυτό που του συμβαίνει; Όπως λέει ο Γεμενετζής: «οι λέξεις ως έννοιες καθιστούν κάθε άλλο γλωσσικό κόσμο υποανάπτυκτο». Ο δεύτερος κίνδυνος αφορά το ρίσκο που διατρέχουμε ως θεραπευτές να μην δούμε και να μην μπορέσουμε να έρθουμε σε επαφή με αυτή την ιδιαιτερότητα της ύπαρξης του θεραπευόμενου μας. Όπως φοβάται και ο Ιάπωνας, υιοθετώντας την ευρωπαϊκή νόηση «υποβιβάζεται» η ίδια η ουσίωση της ύπαρξης του Ιαπωνικού.

Ας δούμε ένα παράδειγμα απο μία συνεδρία:

Η θεραπευόμενη βρισκόταν ήδη λίγους μήνες σε θεραπεία και η μεγαλύτερη ίσως δυσκολία που αντιμετώπισα αφορούσε στο ότι ενώ χειριζόταν πολύ καλά τη γλώσσα και ήταν ικανή να εκφράσει αυτά που αισθανόταν, παρα τ' αυτά τα λόγια της ήταν νεκρά. Κανένα συναίσθημα δεν προσέδιδαν. Η αίσθηση που είχα ήταν ότι η θεραπευόμενη βρισκόταν μέσα σε μια φούσκα εννοιών που στόλιζαν μεν τις εμπειρίες της, αλλά που όμως τις απομάκρυναν συναισθηματικά και απο τις δυό μας. Εδώ λοιπόν δεν είναι ότι ο θεραπευόμενος δεν είχε τις λέξεις που χρειαζόνταν για να προσεγγίσει το βίωμά του. Είχε μόνο λέξεις και όχι συναίσθημα. Έλειπε εκείνο το ακαθόριστο και συγκεχυμένο, εκείνο που δεν έχει όνομα αλλά πλούτο αισθαντικό. Σε έναν συσχετισμό λοιπόν με το διάλογο μπορούμε να πούμε ότι δεν έλειπε η ευρωπαϊκή νόηση απο εδώ αλλά η Ιαπωνική κουλτούρα! Μετά απο πολλές κοινές μας προσπάθειες η θεραπευόμενη έχει αρχίσει να έρχεται σε επαφή με τα συναισθήματά της περισσότερο απο πριν και αυτά συνήθως έκαναν την εμφάνισή τους σωματοποιημένα, ως πόνοι σε διάφορα σημεία του σώματος κάθε φορά. Απόσπασμα απο μια συνεδρία με τη θεραπευόμενη:

Η Janet έχει ακουμπήσει το αριστερό της χέρι πάνω στο στέρνο της, πιέζοντάς το. Το κεφάλι της είναι ελαφρώς σκυφτό και το βλέμμα καρφωμένο στο πάτωμα, απλανές. Μετά απο αρκετά λεπτά σιγής τη ρωτάω:

Θ: Τι συγκρατεί το χέρι σου με τόση δύναμη;

(Αμέσως το αφήνει πιο χαλαρό)

J: δεν ξέρω...με αυτά που συζητάμε σήμερα...

(βαθύς αναστεναγμός)

Θ: Βαρύς αυτός ο αναστεναγμός

J: ναι...βαρύς. Βάρος νοιώθω όντως. Να εδώ (δείχνει το στέρνο).

(θυμάμαι τη πίεση που ασκούσε αρχικά με το χέρι της πάνω στο στέρνο)

Θ: ίσως δε προσπαθείς να το συγκρατήσεις με το χέρι σου αλλά να το ξεριζώσεις;

J: δεν το θέλω άλλο πάνω μου αυτό το βάρος. Δεν αντέχω άλλο. Κουράστηκα. Τ' αδέρφια μου δεν καταλαβαίνουν, εξακολουθούν την ίδια τακτική. Η Janet τα μπορεί όλα. Τις προάλες ο K...

(έτοιμη να φλυαρήσει και πάλι την επαναφέρω στην αίσθηση του βάρους στο στέρνο)

Θ: και αν σου πρότεινα να το αφήσεις για λίγο κάτω εδώ στο πάτωμα ανάμεσά μας το βάρος αυτό έστω για όση ώρα μας έχει μείνει;

(σιωπή λίγων λεπτών)

Το χέρι λύνεται και προσγειώνεται βαρύ στη ποδιά της. Κλαίει με λυγμούς.

Με βάση τα προ-αναφερθέντα, η στάση του θεραπευτή εδώ δεν τείνει να ερμηνεύσει, ούτε να εξηγήσει τι συμβαίνει για τον θεραπευόμενο. Προσπάθησα ενάντια στη τάση της Janet να μείνω με το ακαθόριστο

(αρχικά) του πόνου στο στέρνο, μέχρις ότου το δεν ξέρω του πόνου έγινε κλάμα και λύτρωση σ' εκείνη τη συνεδρία χωρίς να χρειάζονται έννοιες, λέξεις και ορισμοί.

Λίγο παρακάτω στο διάλογο του Ερωτώντα και του Ιάπωνα:

I: ...με τον εννοιολογικό πλούτο, ο οποίος προσφέρεται απο το πνεύμα των ευρωπαϊκών γλωσσών, θα παρασυρθούμε και θα υποβιβάσουμε εκείνο ακριβώς που ορίζει την παρουσία μας σε κάτι ακαθόριστο και συγκεκριμένο.

E: Μόνο που επαπειλείται ένας πολύ μεγαλύτερος κίνδυνος. Μας αφορά και τους δύο, και είναι τόσο απειλητικότερος όσο λιγότερο υποπίπτει στην προσοχή μας.

Και λίγο πιο κάτω:

E: Ο κίνδυνος των συνομιλιών μας (με το κόμητα Kuki εννοεί εδώ) υπελάνθανε στην γλώσσα καθ' εαυτήν, όχι στο τί συνδιαλεγόμασταν, ούτε και στο πως το επιχειρούσαμε αυτό.

I: Όμως ο κόμης κατείχε όντως την γερμανική γλώσσα, την γαλλική και την αγγλική γλώσσα ιδιαίτερα καλά.

Και λίγο πιο κάτω:

I: Οι γλώσσες της συνομιλίας μετέθεταν τα πάντα στο ευρωπαϊκό.

E: Όμως εκείνο, το οποίο η συνομιλία επιχειρούσε να πει, ήταν το ουσιαστικό της απωασιατικής τέχνης και ποίησης.

I: Τώρα ήδη καταλαβαίνω καλύτερα που διακρίνετε τον κίνδυνο. Η γλώσσα της συνομιλίας κατέστρεφε συνεχώς την δυνατότητα να ειπωθεί αυτό για το οποίο συνομιλούσατε.

Με βάση αυτό το απόσπασμα δύο παρατηρήσεις γεννιούνται μέσα μου. Πρώτον αν εννοήσουμε κυριολεκτικά τα λεγόμενα των συνομιλούντων, αυτό που ακούμε είναι πως στη συνομιλία του Heidegger με τον Kuki ο δεύτερος προσπαθούσε να μιλήσει για μία έννοια ιαπωνική χρησιμοποιώντας την γερμανική γλώσσα. Και παρόλο που μαθαίνουμε ότι ήταν έξοχος γνώστης αυτής αλλά και άλλων ακόμα ιδιωμάτων, για τον Heidegger ήταν αδύνατο να έρθει σε μια πραγματική επαφή με την ιαπωνική λέξη και τη νόηση αυτής.

Αυτό μου θυμίζει την εμπειρία μου στο Λονδίνο σχετικά με τη προσωπική μου θεραπευτική εργασία αλλά και την ανάλυση. Στην προσωπική μου ανάλυση η οποία γινόταν στα αγγλικά δε παρουσιάστηκε ποτέ κανένα πρόβλημα συνεννόησης μεταξύ εμού και του θεραπευτή μου. Παρ' ολ' αυτά καθώς πέρναγε ο καιρός διαπίστωνα πως όσο στενάχωρα ή και επίπονα μπορεί να ήταν κάποια βιώματα τα οποία αναλύαμε με τον θεραπευτή μου, η γλώσσα που χρησιμοποιούσα ήταν περισσότερο επεξηγηματική και δεν ήταν δυνατό για μένα να έρθω σε επαφή με τα όποια συναισθήματα αφορούσαν τις εκάστοτε εξιστορήσεις

μου. Κάποια στιγμή στη θεραπεία αποφάσισα να πάρω μαζί μου σε μία συνεδρία ένα τετράδιο με ποιήματα που είχα γράψει σε ηλικία 15 ετών, για να διαβάσω κάποια στο θεραπευτή μου, ώστε να εμπλουτίσω περισσότερο αυτά που ήδη του είχα εξιστορήσει για εκείνη τη περίοδο της ζωής μου. Ξεκίνησα προσπαθώντας να μεταφράσω σειρά-σειρά κάποιο ποίημά μου ώσπου ο θεραπευτής μου με διέκοψε και μου ζήτησε να το διαβάσω στα ελληνικά! Φυσικά ένοιωσα πολύ άβολα γιατί ήξερα πως δε θα καταλάβαινε τι του έλεγα, αλλά το επιχείρησα. Λίγο πριν το τέλος του ποιήματος ξέσπασα σε κλάμματα. Αν μπορώ να το πω έτσι, τα συναισθήματά μου είχαν ελληνικά χρώματα, οι ελληνικές λέξεις του ποιήματος μαρτυρούσαν το βάθος των εμπειριών που αποκάλυπτε το ίδιο το ποίημα. Ο θεραπευτής ποτέ δεν έμαθε τι ακριβώς λεγόταν σε αυτό το ποίημα, αλλά έμαθε καλύτερα εμένα και ένιωσε τολμώ να πω το πόνο που ανάβλυζε απο τις λέξεις του ποιήματος. Πιστεύω πως τίποτα απο αυτά δε θα ήταν δυνατόν αν είχα απλά μεταφράσει το ποίημα.

Αλλά και στα πλαίσια της θεραπευτικής μου εργασίας στο Λονδίνο, κοιτάζοντας πίσω μπορώ να διακρίνω το κίνδυνο για τον οποίο γίνεται λόγος στη παρούσα συνομιλία. Και πάλι δεν αντιμετώπισα ποτέ ιδιαίτερο πρόβλημα στο μεταφυσικό επίπεδο της γλώσσας. Μπορούσα να παρακολουθήσω αυτά που μου έλεγαν οι θεραπευόμενοί μου. Όμως ο κίνδυνος ήταν ακριβώς αυτός, δηλαδή η προσκόλληση στη δυνατότητα να μεταφράσω μέσα μου αυτά που έλεγε ο πελάτης στα αγγλικά, σε ελληνικά (χωρίς να το συνειδητοποιώ). Με άλλα λόγια, η νόηση των λεχθέντων για εμένα εξακολουθούσε να συνίστανται στα ελληνικά. Ο συλλογισμός μου για το τι συμβαίνει με τον θεραπευόμενο στη διάρκεια της θεραπείας είχε γλώσσα ελληνική, όμως οι εμπειρίες και τα βιώματα του θεραπευόμενου έρχονταν στο φως μέσα απο την αγγλική γλώσσα και πραγματικότητα που βίωνε. Η μεταφυσική ιδιότητα της γλώσσας έγκειται σ'ένα σύστημα σημαινόντων. Με τη παρεμβολή της μετάφρασης λοιπόν καθίστανται αδύνατον να «ειπωθεί το αυτόχθονο του λεγόμενου» όπως χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Γεμενετζής.

Η δεύτερη παρατήρηση που έχω κατά νου πηγάζει απο το σχόλιο του Heidegger για τις συνομιλίες του με τον κόμητα Kuki:

Ε: Ο κίνδυνος αναδύθηκε απο τις συνομιλίες καθ'εαυτές, στο σημείο που ήταν συνομιλίες.

Στη συζήτηση του Heidegger με τον κόμητα Kuki, υπάρχουν δύο οδοί που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν. Η μία είναι να συνεχίσουν να μιλάνε γι' αυτό για το οποίο γίνεται λόγος, λ.χ. η επεξήγηση μίας ιαπωνικής έννοιας μέσα απο μια ευρωπαϊκή νόηση αυτής, ή να ακολουθήσουν την οδό όπου ταυτόχρονα με το περιεχόμενο της συζήτησης στρέφουν τη προσοχή τους σε αυτό που δεν λέγεται εκ πρώτης, στο γεγονός δηλαδή οτι μάταια προσπαθούν να συν-ομιλήσουν

όταν το σύστημα εννοιών των δύο πηγάζει απο τόσο διαφορετικές γλώσσες και κουλτούρες.

Ας βάλουμε σε παρένθεση το δεδομένο της συνομιλίας αυτής και ας προσπαθήσουμε να διαβάσουμε μεταξύ των γραμμών και να αντιληφθούμε πιο αφηρημένα αυτό το κίνδυνο για τον οποίο γίνεται λόγος εδώ. Στο πλαίσιο μίας θεραπευτικής συνάντησης ο θεραπευτής έχει ή πρέπει να έχει στραμμένη τη προσοχή του σε δύο διαφορετικά επίπεδα. Το ένα φυσικά αφορά αυτά που λέγονται, την ιστορία του θεραπευόμενου, αυτά που λέει. Το άλλο επίπεδο αφορά τη δυνατότητα του θεραπευτή να βρίσκεται ταυτόχρονα μέσα στο διάλογο, παρακολουθώντας τα τεκτονώμενα αλλά ταυτόχρονα ν'αφουγγράζεται τη φύση του διαλόγου, να παρακολουθεί το ύφος της συνομιλίας, το χαρακτήρα της, ακόμα και το συναίσθημα που μπορεί να του δημιουργεί. Με την υπερβολική προσκόλληση στα λεγόμενα χάνεται η ευκαιρία να παρατηρήσουμε το ταξίδι του θεραπευόμενου καθώς και τη διάθεση της ίδιας του της γλώσσας.

Αυτός ο κίνδυνος μου θυμίζει μία ακόμα θεραπευόμενη με την οποία συνεργαστήκαμε στο Λονδίνο. Η Suzanne ήταν μια 47χρονη γυναίκα, που μεγάλωσε 6 αδέρφια μαζί με τον πατέρα της καθώς η μητέρα τους πέθανε όταν η θεραπευόμενη ήταν μόλις 14. Τα υπόλοιπα αδέρφια ήταν όλα μικρότερα. Η Suzanne παραπέμφθηκε στο τμήμα ψυχοθεραπείας του νοσοκομείου της περιοχής της γιατί είχε διαγνωσθεί με κατάθλιψη. Οι περισσότερες συνεδρίες με τη θεραπευόμενη τουλάχιστον για το πρώτο μισό της θεραπείας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως φλυαρία. Κάθε φορά που ερχόταν στις συναντήσεις μας χρησιμοποιούσε τα 50 λεπτά για να αναλύσει και να εξιστορήσει τα δρώμενα της βδομάδας που πέρασε, αλλά χωρίς να μπορεί να εμβαθύνει περισσότερο στις εμπειρίες της. Τον πρώτο μήνα σκέφτηκα πως αυτή η γυναίκα είχε για πρώτη φορά την ευκαιρία να μιλήσει σε κάποιον έστω και για τα απλά και καθημερινά που την άγχωναν και στενοχωρούσαν. Έτσι είχα τη προσοχή μου στραμμένη κυρίως σε αυτά που έλεγε και ο διάλογος εξελισσόταν σε ένα επίπεδο αρκετά επιφανειακό που αφορούσε μόνο τα άμεσα που διαδραματιζόνταν κάθε βδομάδα. Στη πορεία άρχισα να στρέφω τη προσοχή μου στη φύση αυτών των συναντήσεων περισσότερο και παρατηρούσα πως ο τρόπος που εκφραζόταν η Suzanne και αυτά που επέλεγε να φέρει κάθε φορά στη συνεδρία μαρτυρούσαν έναν άνθρωπο που είχε περάσει τα περισσότερα χρόνια της ζωής του χωρίς να διερωτηθεί, ή να τη ρωτήσει κάποιος άλλος, πως αισθανόταν αναφορικά με τα βιώματά της.

Με άλλα λόγια, το περιεχόμενο των συνεδριών αναδείκνυε μια γυναίκα που μου είχε γίνει σχεδόν αντιπαθής λόγω της ακατάσχετης φλυαρίας της και της μονοτονίας που αυτό προκαλούσε στα πλαίσια των συναντήσεών μας. Η στροφή της προσοχής μου προς αυτό που

φωτίζονταν μέσα απο τον λόγο της, λ.χ. η έλλειψη συναισθηματικής νοημοσύνης, και η αδυναμία να συνδεθεί με κάποιον άλλο με έναν πιο ουσιαστικό και βαθύ τρόπο, με βοήθησε να πλησιάσω πιο κοντά την ουσία της ίδιας της της ύπαρξης. Δε είχα να κάνω πλέον με μία γυναίκα που φλυαρεί για 50 λεπτά και που πάσχιζα να βρώ κάτι ουσιαστικό να παρεμβάλω ενδιάμεσα. Είχα να κάνω με μια θεραπευόμενη της οποίας και η γλώσσα και η ύπαρξη φαίνονταν να είναι εγκλωβισμένα και παραμελημένα. Μερικές φορές στη ψυχοθεραπεία, μόνο εφόσον στρέψουμε τη δική μας αλλά και του θεραπευόμενου τη προσοχή προς αυτό το οποίο αναβλύζει μέσα απο τη γλώσσα ως η φύση της συνομιλίας, μπορεί να ταραχθούν τα νερά και να ενεργοποιηθούν οι όποιες διαδικασίες αλλαγής.

Ας ξανα-πιάσουμε το διάλογο απο εκεί που τον αφήσαμε. Ακούσαμε τον Ιάπωνα να εκφράζει την κατανόησή του αναφορικά με τον κίνδυνο που ελλοχεύει μέσα απο τη γλώσσα του διαλόγου καθ' εαυτού. Η συνομιλία τώρα θα οδηγήσει σε μία σύντομη αναδρομή στη σκέψη του Ερωτώντα πάνω στη γλώσσα όπως αυτή δια-μορφώνεται σταδιακά απο το 1920 μέσα απο τις παραδόσεις του με τίτλο: «Φαινομενολογία της θεώρησης και της έκφρασης», φτάνοντας έως το παρόν (το παρόν στο οποίο εκτυλλίσεται ο διάλογος). Μέσα απο αυτή την αναδρομή θα πληροφορηθούμε πως το ερώτημα για την αλληλέγχεια του Είναι και της Γλώσσας θα προβληματίσει τον Ερωτώντα και θα παραμείνει στη σκέψη του «αξεδιάλυτο» κατά κάποιο τρόπο «μέχρι και σήμερα» όπως χαρακτηριστικά θα πεί στον Ιάπωνα.

Ε: ...Επειδή ο διαλογισμός της γλώσσας και του Είναι καθορίζει εξ αρχής τον δρόμο της νόησής μου, γι' αυτό και ο εντοπισμός τους παραμένει κατά το δυνατόν άδηλος...

Και λίγο πιο μετά:

Ε: Το θερινό εξάμηνο του 1934 έκανα μία παράδοση με τον τίτλο «Λογική». Όμως επρόκειτο για έναν διαλογισμό επάνω στον λόγον, όπου αναζητούσα την ουσίωση της γλώσσας. Και χρειάστηκε σχεδόν άλλη μια δεκαετία για να μπορέσω να πώ αυτό που εννοούσα- ο κατάλληλος λόγος λείπει ακόμα και σήμερα. Η προοπτική για τη νόηση, η οποία μοχθεί να ανταποκριθεί στην ουσίωση της γλώσσας, δεν έχει ακόμα αποκαλυφθεί σε όλο το εύρος της...

Ο Γεμενετζής παραθέτει επιπλέον ένα απόσπασμα απο τη Γερμανική Έκδοση του [Καθ' οδόν προς τη Γλώσσα], όπου ο Heidegger γράφει:

«Ο λόγος της νόησης θα γαλήνευε μέσα στην ουσίωσή του μόνο εάν γίνονταν ανίκανος να πει εκείνο το οποίο πρέπει να μείνει ανείπωτο. Μία τέτοια ανικανότητα θα έφερνε τη νόηση ενώπιον του θέματός της.» (Γεμενετζής, 1991, σελ. 129)

Ο Γεμενετζής σχολιάζει:

«Το ουσιακό είναι εκείνο το οποίο κάνει τη νόηση να συλ-λογίζεται, δηλαδή να περισυλλέγεται στον εαυτό της για να το ακούσει καθαρά, προτού μιλήσει γι' αυτό. Αυτή η τροπή προς τα μέσα είναι η στάση της κυριολεκτικά εννοημένης ντροπής (ένδον+τρέπομαι). Σ' αυτήν αντιστοιχεί η παραμονή του λεκτέου στο άδηλο.» (Γεμενετζής, 1991, σελ. 132).

Και λίγο πιο κάτω:

«Γιατί αυτό που εννοώ δεν σημαίνει και ότι μπορώ οπωσδήποτε να το διατυπώσω. Νόηση και ομιλία δεν ταυτίζονται. Η νόηση δεν είναι καταρχήν εσωτερική ομιλία, αλλά η αρχικά χαλαρή, και κάποτε, απρόσμενα, καθαρή περισυλλογή σ' ένα άκουσμα». (Γεμενετζής, 1991, σελ. 133, τα ιταλικά αντικαθιστούν τα εισαγωγικά του κειμένου).

Τι μπορούμε να συμπεράνουμε απο τα παραπάνω αποσπάσματα; Μαθαίνουμε καταρχάς ότι ο Heidegger βρισκόταν σε μία αναζήτηση για την ουσίωση της γλώσσας μέσα απο τις παραδόσεις και τα έργα του και ακολουθούσε το δρόμο του συλλογισμού του ενώ ταυτόχρονα οι λέξεις με τις οποίες θα μπορούσε να εκφράσει τη σχέση Είναι και γλώσσας έμεναν γι' αυτόν άδηλες. Μαθαίνουμε επίσης ότι η προσπάθειά του ν' αναζητήσει την ουσίωση της γλώσσας ήταν καταρχάς μία προσπάθεια επαφής με το ουσιακό της νόησης. «Η πραγματική εμπειρία με τη γλώσσα μπορεί μόνον να είναι μία εμπειρία νόησης.» (Heidegger, OWL, σελ. 69). Στο έργο του [Καθ' οδόν προς τη γλώσσα] ο Heidegger θα μιλήσει για το παιχνίδισμα της γλώσσας, όπου αυτή μας φανερώνει τις λέξεις που χρειαζόμαστε για να μιλήσουμε για τα καθημερινά αλλά μας αποκρύπτει τις λέξεις που θα μας βοηθούσαν ώστε να εκφράσουμε αυτό που εννοούμε ως φύση της γλώσσας. Προσωπικά αντιλαμβάνομαι αυτή την «απόκρυψη της γλώσσας» ως αυτό που διατυπώνει ο Γεμενετζής στη φράση του: «η παραμονή του λεκτέου στο άδηλο» και το οποίο συνιστά τη περισυλλογή της νόησης και τη στροφή της προσοχής της προς ένα άκουσμα. Το άκουσμα δεν είναι τα λόγια διαμορφωμένα ήδη στο μυαλό μας που ακόμα δεν τα έχουμε εκφράσει. Το άκουσμα θα πρέπει να το αντιληφθούμε ως ερμηνεία (όπου ερμηνεία θα πρέπει να εννοηθεί μέσα απο την ετυμολογία της). Μας λέει ο Heidegger, η λέξη ερμηνευτικό προέρχεται απο την ελληνική λέξη ερμηνεύειν και αυτή με τη σειρά της απο το όνομα του θεού Ερμή, του αγγελιοφόρου των θεών. Άρα το ερμηνεύειν είναι ο ερχομός ενός αγγέλματος. Ερχομός όμως από πού; Από μία «αντίληψη» θα προσθέσει ο Γεμενετζής, από ένα άκουσμα, που όμως είναι σιωπηλό.

Μέσα απο την ετυμολογία του ερμηνεύειν ο Heidegger, όπως πληροφορούμαστε, θα προσεγγίσει τη φαινομενολογική νόηση που με τη σειρά της θα τον οδηγήσει στο δρόμο προς το Είναι και Χρόνος. Κύριο μέλημά του ήταν και θα παραμείνει η φανέρωση του Είναι των όντων, δηλαδή η παρουσία των όντων ως αυτά που είναι:

Ε: Το Είναι καθ'εαυτό-τούτο θα πεί: Η παρουσία των παρόντων, δηλαδή το δίπτυχο των δύο μέσα από το απλό τους. Αυτό είναι το οποίο, για την ουσίωσή του, διεκδικεί τον άνθρωπο.

Ι: Επομένως ο άνθρωπος υπάρχει ως άνθρωπος καθόσον ανταποκρίνεται στο μήλημα του δίπτυχου και έτσι το καθιστά έκδηλο στο άγγελμά του.

Ε: Το επικυρίαρχο και θεμελιακό για την αναφορά της ανθρώπινης ουσίωσης προς το δίπτυχο είναι επομένως η γλώσσα. Αυτή καθορίζει την ερμηνευτική αναφορά.

Τι συμπεραίνουμε απο εδώ; Η παρουσία των παρόντων, ή αλλιώς το δίπτυχο, δηλαδή το Είναι καθ'εαυτό, μιλάει, όχι ως γλώσσα με τη μεταφυσική της έννοια αλλά, ως άκουσμα προς τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος καλείται να ανταποκριθεί σε αυτό το μήλημα-άγγελμα του δίπτυχου και τώρα χρησιμοποιώντας τη γλώσσα φέρνει στο φώς τη παρουσία των παρόντων. Όπου η λέξη άνθρωπος ταυτίζεται με τη λέξη νόηση. Θ' αναφέρει ο Γεμεντζής τη ρήση του Παρμενίδη: «το νοείν είναι πεφατισμένον εν τω εόντι», δηλαδή: «η νόηση είναι πεφατισμένη στο ον». Η νόηση δεν είναι κάτι που κατ- έχει ο άνθρωπος, δεν υφίσταται δηλαδή εδώ σχέση υποκειμένου και αντικειμένου. Η νόηση ουσιώνεται ως η εμφάνιση του όντος ως όντος. Θα μπορούσαμε να πούμε επομένως πως νόηση και δίπτυχο (δηλαδή η παρουσία των παρόντων ως παρόντων) συν-ανήκουν στην εκδήλωση αυτού του αγγέλματος;

Ο άνθρωπος ως νόηση, είναι ο φέρων του αγγέλματος ως ανταπόκρισης στο άκουσμα της παρουσίας των παρόντων. «Η ουσίωση του ανθρώπου καθ'εαυτή» θα πεί ο Heidegger έγκειται στο ότι ο άνθρωπος «ανήκει» στο άγγελμα του δίπτυχου, όντας ο αγγελιοφόρος, έχει χρεωθεί αυτό το άγγελμα. Έχει χρεωθεί την α-λήθευση του δίπτυχου.

Ας επανέλθουμε στη ψυχοθεραπευτική μου εργασία με τη Suzanne. Να θυμίσω πως πρόκειται για μία 47χρονη γυναίκα με 6 αδέρφια των οποίων τη φροντίδα ανέλαβε απο πολύ μικρή ηλικία λόγω του πρόωρου χαμού της μητέρας της. Όπως προ-ανέφερα, η μεγαλύτερη πρόκληση στη συνεργασία μου με τη Suzanne αφορούσε στη τάση της να μένει στην επιφάνεια των εμπειριών της και να αρκείται στο να παραπονιέται συνέχεια για το πόσο άδικα της φέρονταν τ' αδέρφια της παραμελώντας τις δικές της ανάγκες και το δικό της δικαίωμα να ασχοληθεί με τον εαυτό της χωρίς να χρειάζεται να προσφέρει συνεχώς και αδιαλήπτως τις υπηρεσίες της στην υπόλοιπη οικογένεια. Το αίσθημα αδικίας που ένοιωθε η Suzanne δε σταματούσε στη σχέση της με τα αδέρφια της. Στον επαγγελματικό της χώρο αλλά και στη προσωπική της ζωή βίωνε τον Άλλο ως δυνάστη. Είτε επρόκειτο για συναδέλφους της, είτε για τον σύντροφό της, το μόνο που ένιωθε πως εισέπραττε ήταν απαιτήσεις για προσοχή και φροντίδα, στις οποίες και πάντα ανταποκρινόταν. Ίσως το ποιο σημαντικό είναι ότι η θεραπευόμενη δε περίμενε καν να της ζητηθεί βοήθεια αλλά εν αντιθέσει είχε πάντα τη προσοχή της τεταμένη ώστε να

είναι σίγουρη ότι θ' αντιληφθεί ευθύς αμέσως τη παραμικρή ανάγκη των άλλων γύρω της ώστε να προλλάβει να τρέξει προς βοήθεια. Όταν παρείχε αυτή τη βοήθεια ερχόταν στην επόμενη συνεδρία γεμάτη θυμό και απογοήτευση που έπρεπε συνέχεια ν' ανταποκρίνεται σε αυτά τα καλέσματα των άλλων (ποτέ δεν έβλεπε πως η παροχή βοήθειας ήταν δική της πρωτοβουλία και όχι ανταπόκριση σε κάλεσμα βοήθειας!).

Οι συνεδρίες λοιπόν είχαν τη μορφή φλυαρίας απο πλευράς της θεραπευόμενης και τη μορφή πάλης απο δικής μου πλευράς καθώς πάσχιζα να βρώ ένα τρόπο να σπάσω αυτό το τείχος της φλυαρίας, εφόσον ως τέτοιο το αντιλαμβανόμουν. Θα περιγράψω εδώ αυτό που θεωρώ ως τη πιο σημαντική στιγμή στη συνεργασία μου με τη θεραπευόμενη, που έλαβε χώρα το πέμπτο μήνα της θεραπείας. Είναι σημαντικό να προσθέσω πως μέχρι τη στιγμή αυτή, την καθοριστική, δεν ήταν λίγες οι φορές που είχα ρωτήσει τη θεραπευόμενη γιατί δεν κάνει την αρχή ν' ασχοληθεί με τον εαυτό της (μία αρχή στην οποία συχνά αναφερόταν ως το θαύμα που θα της συνέβαινε, δηλαδή να φτάσει να υλοποιήσει σχέδια που αφορούσαν τη προσωπική της ανάπτυξη):

S: Ο αδερφός μου πάλι δεν κοιμήθηκε χθές, συνέχισε ν' ακούει αυτόν τον ήχο μέσα στο αυτί του και έπαθε μια απο τις συνηθισμένες του κρίσεις! Έμεινα άπνη ξανά, να του κρατάω παρέα και σήμερα στη δουλειά μου σπάσανε τα νεύρα να πρέπει κάθε τρεις και λίγο να δίνω αναφορά στη προϊσταμένη για τα ραντεβού. Κατά τις δύο το μεσημέρι έκλεισα τη πόρτα μου να ηρεμήσω λίγο πίνοντας το τσάι μου αλλά αυτή η ηλίθια που έχει έρθει στο τμήμα, αυτή η καινούρια που σας έλεγα τις προάλες, άνοιγε τη πόρτα συνέχεια απρόσκλητη! Όλη την ώρα με το φωτοτυπικό, μα είναι τόσο άχρηστη και δε μπορεί να φτιάξει αυτό που έχει στο γραφείο της πια;

Θ: Suzanne ακούω την αγανάκτησή σου και αισθάνομαι το δωμάτιο γεμάτο με το θυμό σου και αυτό μου θυμίζει τη προηγούμενη βδομάδα που συζητούσες εδώ για τη πιθανότητα της άδειας που σου χρωστάνε στη δουλειά. Έλεγες, και ακουγόσουν αποφασισμένη να τη ζητήσεις αυτή τη βδομάδα. Τι έγινε τελικά με αυτό το σχέδιο;

S: Ναι, ναι (χαμογελάει αμήχανα), ούφφφ...το έλεγα δεν το έλεγα; Αλλά τι να κάνω αφού η κατάσταση με τον αδερφό μου χειροτέρεψε και πρέπει τώρα να τον φιλοξενώ, ούτε ξέρω για πόσο! Και ο Andrew (ο σύντροφός της) λές και το κάνει επίτηδες! Αφού το βλέπει πόσο κουράζομαι με τη δουλειά και με όλα τ' άλλα, χθές πάλι τσακωθήκαμε. Μα δε κάνει τίποτα τελοσπάντων μες στο σπίτι πια! Ούτε τη κούπα του να πάει στο νεροχύτη! Και θα μου πεί κιόλας αποπάνω ότι τον καταπιέζω επειδή θέλω το σπίτι μου να είναι συγυρισμένο!

Θ: Θυμάμαι που μου είχες πει πως ο αδερφός σου επέμενε να μείνει με τον άλλο σου αδερφό στο Λονδίνο μιας και μένει μόνος του για να μη σε

κουράζει και σένα. Και ο σύντροφός σου, σου είχε προτείνει και ο ίδιος να φύγεις για λίγες μέρες καθησυχάζοντας σε ότι αν έλειπες θα φρόντιζε αυτός το νοικοκυριό, όπως μου χεις πεί ότι έχει κάνει στο παρελθόν.

S: (και πάλι γελάει αμήχανα και ανασκουμπώνεται στη καρέκλα της) είναι και η δουλειά βλέπεις! Πάνω που έλεγα να φύγω για λίγο καιρό έπεσαν όλα μαζεμένα και τώρα με την αλλαγή του συστήματος έχει πέσει όλο το βάρος πάνω μου γιατί κανείς δε μπορεί να κάνει σωστά τη δουλειά του εκεί μέσα! Αυτό είναι! Μόνο με ένα θαύμα θα μπορέσω τελικά να ασχοληθώ και εγώ λίγο με τον εαυτό μου! Να πάω εκείνο το ταξιδάκι στην εξοχή που έλεγα και να ξεκινήσω το δίπλωμα ψυχολογίας!

Θ: Suzanne τί σε σταματάει απο το να τα κάνεις όλα αυτά;

S: (μετά από σιωπή αρκετών λεπτών απαντάει με τρεμάμενη φωνή) Τίποτα...τίποτα δε με σταματάει.Κανείς! Εγώ! Εγώ με σταματάω! (κλαίει γοερά).

Η καθοριστική στιγμή στη θεραπεία αυτή δεν έγκειται απλά και μόνο στην ερώτησή μου προς τη θεραπευόμενη για το τί τη σταματάει. Αν μου επιτρέπεται η έκφραση , δεν έκανα μία ερώτηση προς τη θεραπευόμενη, αλλά εκείνη τη στιγμή με διακατείχε το ερώτημα καθ' εαυτό. Αν μπορώ να βάλω σε λόγια τον τρόπο που υπήρχα προς τη θεραπευόμενη και αυτά που λέγονταν εκείνη τη μέρα, θα έλεγα ότι είχα αφηθεί σε αυτό που ερχόταν απο τον λόγο της χωρίς να σκέφτομαι και ν'αναλύω κάθε στιγμή μέσα μου αυτά που μου έλεγε, χωρίς να προσπαθώ να ερμηνεύσω. Ο Bion έχει πεί: «Αν σπαταλήσω το χρόνο μου προσπαθώντας να καταλάβω αυτά που μου λες τότε δε μπορώ να σε ακούσω» (στον Gordon, 1999, σελ. 91).

Είναι επίσης έντονη εδώ η αλληλέχεια του χρόνου και της γλώσσας, καθώς δεν ήταν νωρίτερα, ούτε αργότερα απο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που ανταποκρίθηκα σ'ένα κάλεσμα που υποσχόταν αυτό που τέθηκε τελικά ως ερώτηση. Είχα χρεωθεί αυτό το άγγελμα του δίπτυχου για το οποίο κάναμε λόγο πριν. Δηλαδή, είχα το χρέος ν' ανταποκριθώ σ' εκείνο το «λεκτέο» που παρέμενε «άδηλο» για 5 μήνες και που άπλωνε το πέπλο του όλο αυτό το διάστημα στη θεραπεία. Το δίπτυχο ως η παρουσία των παρόντων σημαίνει τα παρόντα που έρχονται στο φώς. Η αντίληψη πως το μόνο που σταματούσε τη θεραπευόμενη ν' αποκτήσει τη ζωή που ήθελε ήταν ο ίδιος της ο εαυτός, ήταν μία αντίληψη παρούσα όλο αυτό το διάστημα αλλά μέσα απο την απουσία της. Θα μπορούσαμε ίσως εδώ να ισχυριστούμε πως μαζί με τη θεραπευόμενη ζήσαμε μία εμπειρία με τη γλώσσα, και άρα μία εμπειρία νόησης; Η εμπειρία με τη γλώσσα όπως την αντιλαμβάνομαι εδώ αφορά στο γεγονός ότι μέσα απο την ερώτηση που έθεσα στη θεραπευόμενη, δηλαδή μέσα απο τις λέξεις που άρθρωσα έφερα στο φώς αυτό για το οποίο τόσοι μήνες γινόταν λόγος αλλά που όμως αυτό το ίδιο (η

αντίληψη για την ευθύνη της απέναντι στις επιλογές της) δε γινόταν το θέμα της συζήτησης καθ'εαυτής.

Αυτό μου θυμίζει τον κίνδυνο για τον οποίο έκανε λόγο νωρίτερα στο διάλογο ο Ερωτών. Μήπως στο πλαίσιο της ψυχοθεραπείας η στιγμή που θα στραφούμε προς τη φύση του διαλόγου είναι και η στιγμή που ο θεραπευτής θα έχει την ευκαιρία να περισυλλέξει τη νόησή του και τότε αυτή θα μπορέσει να ανταποκριθεί στο κάλεσμα του δίπτυχου, οπότε αυτή είναι και η στιγμή που η γλώσσα θα ενσαρκώνει το ουσιακό της νόησης; Πιστεύω πως η χρονική στιγμή που επέλεξα (αν και θεωρώ πως αυτή επέλεξε εμένα) ήταν καίρια και πως η ερώτησή μου είχε τέτοια ανταπόκριση απο τη θεραπευόμενη διότι και αυτή ίσως να βρισκόταν τελικά σε μία γόνιμη στιγμή στη θεραπεία της. Ο Heidegger μίλησε για την αλληλέχεια του Είναι και της γλώσσας. Ίσως αξίζει ν' αναρωτηθούμε εξίσου και για την αλληλέχεια του Χρόνου και της γλώσσας στη θεραπεία.

Εν συνεχεία, η ανταπόκριση της θεραπευόμενης στην εμφάνιση των παρόντων ως παρόντων (της αντίληψης που είπαμε), έφερε και τη σιωπή της ως ανταπόκριση στο δίπτυχο. Αναρωτιέμαι αν η προαναφερθήσα στάση του θεραπευτή θα μπορούσε ίσως να ενεργοποιήσει μία όμοια διαδικασία απο πλευράς του θεραπευόμενου. Σκέφτομαι τη σιωπή της Suzanne και τη διακοπή της 5μηνης φλυαρίας της. Η γλώσσα όπως λέει ο Γεμενετζής «κόβεται» και πλέον ο θεραπευόμενος δεν μπορεί να μιλήσει με τα πρότερα λόγια του. Η θεραπευόμενη συνέχισε να τρέχει προς βοήθεια κάθε φορά που ένοιωθε πως χρειαζόταν αλλά ο θυμός της τώρα δεν αφορούσε τους άλλους αλλά τον εαυτό της που επέλεγε να τον παραμελεί για χάρη των άλλων γύρω της. Θα έλεγα πως η νόησή της είχε τραπεί προς τα μέσα και η γλώσσα της ερμήνευε αυτό το δίπτυχο για το οποίο κάναμε λόγο πιο πάνω. Μήπως αυτή είναι μία πραγματική εμπειρία με τη γλώσσα τελικά;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεμενετζής, Κ. (1991). «Martin Heidegger, Από μια συνομιλία για τη γλώσσα (Ανάμεσα σε έναν Ερωτώντα και έναν Ιάπωνα)». ΡΟΠΤΡΟΝ.
- Heidegger, M. (1959). "On the way to Language." Translated by Peter D. Hertz. Harper One.
- Gordon, P. (1999). "Face to Face. Therapy as Ethics". Constable. London.